

Õppeaine:	Kirjandus
Klass:	12. klass
Kursus:	3 kursust -„Uuem kirjandus“, „Müüt ja kirjandus“/ „Kirjandus ja ühiskond“, „Kirjandis ja film“
Tunde nädalas ja õppeaastas:	3 tundi nädalas, 1 kursus 35 tundi
Rakendumine:	1. september 2016
Koostamise alus:	Gümnaasiumi riiklik õppekava, lisa 1; Koeru KK õppekava

ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) väärtustab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust ning kirjanikku kui loojat;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat ning kujutus- ja mõttemaailma arendajat;
- 4) loeb nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika, tants);
- 6) tajub kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust, erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) kujundab endast teadlikku lugejat, kes kirjanduse toel arendab oma eetilisi ja esteetilisi väärtushinnanguid ning maailmavaadet;
- 8) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ja infoallikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust.

ÜLDPÄDEVUSED

Kultuuri- ja väärtuspädevus – rõhutatakse vaimseid väärtusi: suhtumist kirjandusse kui kunstiloomingusse ning kirjanikusse kui loojasse; kujundatakse õpilase kõlbelisi väärtusi, sotsiaalseid hoiakuid ning tõekspidamisi, suhtumist oma ja teiste rahvaste kirjandusse ning kultuuripärandisse laiemalt.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus – kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust avaldama, kaaslaste ideid tunnustama ja teisi arvestama ning ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi ülesannete kaudu kujundatakse oskust eetiliselt ja olusid arvestades suhelda nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahenditult kui ka internetikeskkonnas. Kujundada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid;

Enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda inimsuhetes sõltumatult. Tekstide üle arutledes toetatakse õpilase minapildi kujunemist, õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilase isikupära ja andelaad ning avardatakse maailmapilti.

Õpipädevus – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, vajaminevat teavet; leida sobivad teabeallikad ja juhendajad ning kasutada õppimisel nende abi; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpituga; arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada emakeeles, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid

keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi; kujundatakse arutlemise, väitlemise aluseid.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkus kasutada matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt, sümboleid, meetodeid ja mudeleid; mõista kirjandusteoste kaudu loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; mõista tekstidele toetudes teaduse ja tehnoloogiaga seotud piiranguid ja riske;

Ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärged, koostada lühi- ja pikaajalisi plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske; mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid;

Digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuv ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

ÕPPESISU Kursus „UUEM KIRJANDUS“

Kirjandus ja ühiskond

1980. aastad Eesti ühiskonnas ja kirjanduses. Murdepunktid Eesti lähiajaloos, vabadusvõitlus ja sõnavabadus. Kirjanikud vabadusvõitluse kandjatena (Lennart Meri, Arvo Valton, Hando Runnel jt). 1990. aastate alguse murrangulised muutused ühiskonnas ja kirjanduses. Kirjanduse roll tänapäeva ühiskonnas.

Eesti nüüdisluule

Murranguaastate sõnavabadus. Luule sisulised, vormilised ja keelelised muutused. „põrandaalune“ ja punkluule: Priidu Beier, Merca, Liisi Ojamaa, Villu Tamme, Tõnu Trubetsky. Etnofuturism: KauksiÜlle, Jan Rahman jt. **Provokatiivne keeleluule:** Karl Martin Sinijärv, Kivisildnik, Contra. **21.**

sajandi luule otsingud: Kristiina Ehin, Maarja Kangro, FrançoisSerpent (fs), Triin Soomets, Elo Viiding.

Eesti nüüdisproosa

Uuema proosakirjanduse algus: Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“. **Eneseotsingud ja moodsa tsivilisatsiooni hálbed:** Emil Tode (Tõnu Önnepalu) „Piiririik“. **Eestlaste paroodia ja eneseiroonia:** Andrus Kivirähk „Rehepapp“, Kaur Kender „Yuppiejumal“. **Võimalike maailmade kujutamine:** Indrek Hargla Armin Kõomägi. Memuaarid ja päevikud, kirjanike veebipäevikud.

Uuem maailmakirjandus Proosa: Doris Lessing „Kõige ilusam unelm“, CormackMcCarthy „Tee“, HarukiMurakami

„Norra mets“, SofiOksanen „Puhastus“, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver“.

Kursus „MÜÜT JA KIRJANDUS“ Müüt, muistend, muinasjutt

Müüdi olemus. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte; Friedrich Robert Faehlmanni müütilised muistendid. Eestlaste mütoloogiline maailmapilt: vaimud, haldjad, maaalused, nõiad, targad, triksterid, vanapagan jt üleloomulikud olendid. **Alusteosed:**Matthias Johann Eisen „Eesti mütoloogia“, HassoKrull „Loomise mõnu ja kiri“, Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“. **Muinasjutt kui kirjanduse ja müüdi vahelüli, kunstmuinasjutt:** Oscar Wilde „Õnnelik prints“. Võrdlev mütoloogia: rändmotiivid.

Pärimus kirjanduses

Eepiline minevik. Piibli müüdid ja nende töötlusted: DanteAlighieri „Jumalik komöödia“, Ain Kalmus „Juudas“, Marie Under „Tuudaimimarjad“. Rahvuseeposed: Elias Lönnrot „Kalevala“, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“. „Kalevipoja“ motiivid luules ja proosas. Argimütoloogia ja rahvapärimus.

Pärimuse mõtestamine

Arhetüüp ja arhitekt. Arhetüüpsed teemad ja motiivid: leping kuradiga, ohverdamine, lahkumine kodunt, ohtuderikas vaimse kasvamise teekond ja kojujõudmine. Vastandite võitlus: ilus ja inetu, hea ja kuri, põrgu ja paradiis, armastus ja kättemaks, sünn ja surm, õitseng ja hääbumine, kangelaslikkus ja kuritöö. Arhetüüpsed müüdimotiivid: kangelase eriline sünn, päritolu, vägiteod, ohud teel, surm, elu

pärast surma. Arhetüüpeid tegelasi: Odysseus, Achilleus, Narkissos, Oidipus, Kain, Taavet, Koljat, Magdalena, Juudas, Hamlet, Faust, Robinson Crusoe, Gulliver, Dracula jt; kurat, libahunt, kratt, hiiud, näkk, ingel, vaeslaps, Kalevipoeg, Vanapagan jt. Arhetüüpsed sümbolid ja kujundid: ring, rist, labürint, kolmjalg, kaheksakand, ilmapuu, välk, taevatäht, päikesevanker, jumalikud kaksikud jt; valge laev, sinilind, (sõnajala)õis, lahtised allikad, õnnemaa, paradiis, põrgu jm. Intertekstuaalne lähenemisviis: teose avamine teiste tekstide vormilisel või sisulisel taustal.

Mõisted

Argimütoloogia, arhetüüp (arhetüüpne teema, motiiv, kujund, tegelane, süžee), arhitekt, eepos, intertekstuaalsus, kangelaseepos, kunstmuinasjutt, muistend, mütoloogia, müüt, pärimus, rahvuseepos.

Terviklikult käsitletavad teosed

Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Herman Hesse „Stepihunt“, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“.

LÄBIVAD TEEMAD

„Elukestev õpe ja karjääri planeerimine” – kujundada õpilase valmidust ja oskusi teha oma elukäiku puudutavaid valikuid ning suurendada teadmisi töömaailmast. Erinevatele ilukirjandustekstidele toetudes on eesmärgiks aidata õpilasel mõista ja väärtustada elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestada oma karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Olulisel kohal kirjaniku elukutse roll ühiskonnas, kirjanik loomingust elatuv isik, kirjanik, kelle põhitöö on muu. Kirjandusse tuleb tänapäevainimene, kelle põhitöökoht on pigem kontoris ja linnas kui maal.

„Teabekeskkond” eri

allikatest (sh internetist) teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ning kasutamist nii õppeteemakohaste teadmiste laiendamiseks kui ka tekstiloomes. Õpilased otsivad internetist erinevat infot kirjanduse kohta, tutvuvad kirjanike kodulehekülgedega, võimalusel külastatakse kirjanike muuseume kui kirjanikuga süvitsi tutvumise paika.

„Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus” - tegevuste ning projektide kaudu süvendatakse õpilaste teadlikkust ühiskonna poliitilisest ja majanduslikust toimimisest, et õpilased saaksid oma kogemuse kaudu tunnetada aktiivseks ja informeeritud kodanikuks olemise eeliseid. Uuem kirjandus sisaldab laulva revolutsiooni aegset kirjandust. Rõhutatakse, kuidas vabaduse saavutamine ja demokraatia

hoidmine toimub, kuidas kirjanik on olnud vabadusvõitleja, mis on vaba sõna väärtus; samas ka Eesti arengusuunad Euroopas.

„Keskkond ja jätkusuutlik areng” - käsitus taotleb õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, keskkonnateadlikuks, vastutustundlikuks ning tervist ja turvalisust väärtustavaks inimeseks.

Reisikirjade ning looduslüürika lugemisel ja sisu analüüsimisel suunata õpilast märkama kujutatud keskkonna probleeme. Tähelepanu saab juhtida inimese ja looduse suhtele ning sellele, kuidas inimene muudab end ümbritsevat keskkonda ja loodust ning kuidas loodus omakorda tungib peale inimese loodule.

„Kultuuriline identiteet” – Õppeprotsess toetab õpilase kultuuriteadlikkuse ja -mõistmise kujunemist. Teoste analüüsimisel hinnatakse tervikuna käsitletava teose juures selle rahvus- või maailmakultuurilist väärtust. Eestlaseks olemist maailmas, vaba sõna väärtust, eneseotsingud kirjanduses – analüüsitakse kõike kaasaja kultuurile iseloomulikku.

„Tervis ja ohutus” – tegelast analüüsid vaadeldakse tegelase eluviise, kuidas kujundatakse tegelase elu ja valikud sotsiaalsest ja psühholoogilisest aspektist, kui tervislikult elab tegelane, jälgitakse tegelase nii füüsilise kui ka vaimse tervise tasakaalu.

„Tehnoloogia ja innovatsioon” - kirjandus ja internet: võrgukirjandus. Kirjandus on kolinud internetti ja e-lugerrisse, analüüsitakse kirjanduse muutumist ajaveebide keskseks.

„Teabekeskkond” – Lugejakeskne lähenemine kirjandusteosele võimaldab arendada õpilast teadlikuks lugejaks, kes oskab tekstist infot leida, leitud tõlgendada ning teab, et mõistmisvõimalusi on palju.

Seejuures on oluline lugejaoskuste kujundamine, mida toetab kõigi teoste lugemine. Õpilasi suunatakse otsima lisamaterjali eri ajastute kohta, antakse neile eriilmelisi ülesandeid, et nad õpiksid orienteeruma

eri teabeallikates ja harjuksid kasutama entsüklopeediaid ja teaberaamatuid oma maailmapildi rikastamiseks

„Väärtused ja kõlblus” –õpilast suunatakse arutlema kõikide eetiliste ja esteetiliste probleemide üle kirjandusteostes, hindama humaanseid väärtusi, kõrvutama enda ja kirjandusteose väärtuste maailma. Uuem kirjandus kannab endas kõiki kaasaegseid väärtusi: inimõigused, inimese vabadus, võrdõiguslikkus jm. Arutleda saab, milliseid eetilisi tõekspidamisi kannab endas kaasaja inimene, kuidas

mõtestab maailma enda ümber. Väärtusi aitavad kujundada kõik teosed.

LÕIMING

- **Ühiskonnaõpetus ja ajalugu** - ühiskonnas toimuva märkamine ja mõtestamine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs mõjutab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Seostatakse erinevate ajastute kirjandusteoseis käsitletud probleeme tänapäevaelu ja inimestega.
- **Võõrkeeled** - väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu, õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu.
- **Loodusained** - loodusalased tekstid ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ja väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat.
- **Arvutiõpetus** – tööde korrektne vormistamine, erinevate programmide (Wix, Prezi, MovieMaker, Google Drive) kasutamine õppetöös.
- **Muusikaõpetus** – käsitletavale ajajärgule iseloomuliku muusika kasutamine meelelo loomiseks; inspiratsioon muusikast tekstide loomisel.
- **Psühholoogia** - tegelase hingeelu analüüsimine; missugused tegurid mõjutavad inimpsüühikat ja inimese käitumist.
- **„Praktiline eesti keel“** – kirjandusteoste ja nende metatekstide kajastused ja kasutamine meedias, tekstianalüüsi põhivõtete rakendamine kirjandust puudutavate meediatekstide käsitlemisel, arhetüüpide ja –tekstide leidmine ja kasutamine meedias, keele stiiliregistrite (kõrgest madalani) analüüsimine autori loomingus.
- **Kunstiajalugu** – kunsti- ja kirjandusvoolude seosed, vastastikune mõjutamine.

Ainekava. Kirjandus ja ühiskond

Õppe-eesmärgid

1. Asetada kirjandusteosed konkreetsemasse ühiskondlikku, sealhulgas poliitilisse ja mõttevoolulisse konteksti: keskmes on kõik see, mis kirjandust ümbritseb ja inspireerib.
2. Vaadelda kirjandusteost ühiskonnaolude taustal.
3. Arutleda kirjanduskaanoni ja bestsellerite problemaatika üle ning käsitleda suurele lugejaskonnale ahvatlevaid teoseid (menu- ja hittkirjandust).
4. Avardada pilti sõnakunsti võimalustest, tutvustada valikuliselt 20. sajandi mõttevoole, millel on oluline roll kirjandusruumi kujundamisel ja mis on mõjutanud nii kirjandusteoste sisu, väljendust kui ka vastuvõttu.
5. Tutvustada 20. sajandi mõttevoole, millel on oluline roll kirjandusruumi kujundamisel ja mis on mõjutanud nii kirjandusteoste sisu, väljendust kui ka vastuvõttu.

Õppesisu

1. Kirjanduse ja ühiskonna omavahelised suhted. Kirjandus kui ühiskonna kajastaja ning peegeldaja; kuidas kajastab kirjandus ühiskondlikke olusid, ajastute ideid ja mõttevoolusid; kuidas avalduvad kirjandusteostes autori maailmavaade ja ajastu mõjud;

mil viisil poliitika (võim) takistab loomevabadust.

2. Kirjandusteksti eripära kui ühiskondlike olude peegeldus. Kirjanduse sidumine autori elulooga, selle asetamine ühiskondlik-poliitilistesse raamidesse. Kirjandusteose sünni mõjutavad tegurid. Kirjandusteos kui autori individuaalsuse ja maailmavaate, koolkondliku või rühmitusliku kuuluvuse väljendaja.

Kirjandusteose koht ajastus, rühmituses, traditsioonis ja rahvuskirjanduses. Lugeja maitse ning valikud.

Kirjanduskaanon. Menu- ja hittkirjandus.

3. Kirjandus ja poliitika

Poliitika kirjanduse iseloomu ja teemade määravana. Kirjandus ideoloogia levitamise teenistuses.

Sotsialismiajastu kirjandus, nn sotsialistlik realism. Isikukultuslik kirjandus. Autori positsioon

ühiskonnas: võimule vastandujad, võimu toetajad, vaikijad. Keelatud autorid: pagulaskirjanikud

(Bernard Kangro, Kalju Lepik jt), tõrjutud autorid (Betti Alver, Uku Masing, Artur Alliksaar jt),

dissidendid (Aleksandr Solženitsõn, Johnny B. jt). Ideoloogiline tsensuur: keelatud raamatud ja

käsitöökirjad (Albert Kivikas „Nimed marmortahvil“). Keelatud teemad: rahvuslus (Hando Runneli luule

jt), okupatsioon ja küüditamine (Valev Uibopuu „Keegi ei kuule meid“, Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“

jt), metsavendlus (Ene Mihkelson „Katkuhaud“ jt), religioon (Ain Kalmus „Juudas“, Uku Masingu luule

jt) jne. Kirjandusteoste varjatud sõnumid.

Kadunud põlvkond“, sõjaromaan (Francis Scott Fitzgerald või Ernest Hemingway või Erich Maria Remarque või Arved Viirlaid „Ristideta hauad“). Düstopia (Aldous Huxley „Hea uus ilm“ või George Orwell „1984“ jt).

4. Kirjandus ja mõttevoolud

(Süva)psühholoogiline kujutamislaid kirjanduses (William Faulkner jt). Eduard Vilde ”Mäeküla piimamees”, V. Vahingu looming. Armastus ja ahnus, usaldus ja reetlikkus, tõde ja vale, usk ja uskmatus, inimlik ja jumalik, inimlikud nõrkused ja kahtlused. Eksistentsialismifilosoofia kirjanduses (Albert Camus või Jean-Paul Sartre)

5. Esseistika ja arvustus

Essee olemus. Kirjandus- ja kultuurilooline essee. Teema ja kirjutamisviisi valik. Esseemeistraid (Umberto Eco, Stefan Zweig, Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Lennart Meri, Hando Runnel jt). Kirjanduse uurimise võimalused ja probleemid. Kirjandusteaduse ja -kriitika mõiste ning uurimisobjekt.

Kirjandusteose arvustus. Teose sisu- ning keele- ja stiilikeskne arvustus.

Mõisted

Düstopia, eksistentsialism, essee, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, menukirjandus, naisvaatepunkt, new age, postkolonialism, psühhoanalüüs, sotsialistlik realism, sõjaromaan, zen-budism, taoism, tsensuur, utoopia.

Terviklikult käsitletavat teost

Õpilane loeb vähemalt kolm pikemat proosa- või draamateost ning

3. Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. selgitab kirjanduse ja ühiskonna omavahelisi suhteid, nimetades kirjandusteose sünni ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid;
2. määrab vähemalt kahe kursuses käsitletud autori ja nende teoste koha ajastus, rühmituses või rahvuskirjanduses;
3. toob loetud teksti(katkendi)le tuginedes näiteid ühiskonnaolude ja inimese kujutamise kohta, arutleb selle teema ja probleemide ning eetiliste ja esteetiliste väärtuste üle;
4. analüüsib kirjandusteost ühest 20. sajandi mõttevoolust lähtudes ning leiab tekstist vastava vaatepunkti kajastusi nii teemade, probleemide kui ka ideede tasandil;
5. on lugenud kirjandus- ja kultuuriloolist esseistikat, kirjutab ilukirjandusteose põhjal essee;
6. on läbi lugenud vähemalt kolm terviklikku proosa- või draamateost ning ühe eesti autori luuletuskogu ja analüüsinud neid.

4. Õppematerjal

Õpik ilmub jaanuaris 2016. Täpsustamisel.

5. Lõiming

Kirjanduseõpetuse sisuline lõimimine keeleõpetusega. Esmajoones pakuvad just poeetika küsimused parima ühisosa keeleõpetusega, sest mis tahes sisuline juurdepääs ilukirjanduslikule keelekasutusele avaneb eeskätt keele ja suhtluse olemuse tundmise kaudu.

5. Läbivad teemad

1. Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Kursuse käigus on võimalik analüüsida tegelaste eneseleidmist, elu- ja töökäiku, valikute õigustatust ja võimalusi. Mitmekülgsesse valikusse on võimalik kaasata eri elukutseid esindavaid kirjanduskangelasi. Teosed: Stendhali „Punane ja must“, E. Vilde „Mäeküla piimamees“, F. Dostojevski „Kuritöö ja karsitus“
2. Keskkond ja jätkusuutlik areng. Loodus ja keskkond on olulisel kohal enamikus kirjandusteostes olenemata riigikorrast või poliitilisest situatsioonist. Tähelepanu saab juhtida inimese ja looduse suhtele ning sellele, kuidas inimene muudab end ümbritsevat keskkonda ja loodust ning kuidas loodus omakorda tungib peale inimese loodule. (F. Dostojevski, Faulkner', H. Runneli, jt autorite looming.
3. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Erinevate süžeedega kirjandusteosed võimaldavad juhtida tähelepanu sellele, kuidas inimene saab muuta end ümbritsevat maailma, luua ja parendada ühiskonda, kuidas inimese entusiasm ning kindel siht viib oodatud tulemuseni. Toetavad teosed: E. Vilde „Mäeküla piimamees“, F. Dostojevski „Kuritöö ja karistus“, A. Kivikase jt teosed.
3. Kultuuriline identiteet. Kirjandusteoste valik võimaldab õpilasel avardada mitmekülgselt kultuurilist maailmapilti. Vastust saab leida küsimusele, kuidas loetud teosed nende mõtlemist kujundavad. Kultuurilist maailmapilti aitavad luua kõik teosed.
4. Teabekeskkond. Õpilased võiksid teoste põhjal teha tegelastega intervjuusid, reklaamida teoseid, kirjutada internetimaterjalile toetudes kirjandusteose kirjutamise ajastu iseloomustusi.
5. Tehnoloogia ja innovatsioon. Eri teoste analüüsi käigus on oluline pöörata tähelepanu innovatsioonile ja edasipürgimisele teose probleemistikus, eriti ajastu kontekstist lähtuvalt. Toetavad teosed: M. Traadi „Tants aurukatla ümber“.
6. Väärtused ja kõlblus. Iga kirjandusteos kannab endas väärtusi. Arutledes tegelaste kõlbluse üle ning hinnates nende tõekspidamisi ja tegusid, analüüsitakse ühtlasi armastuse, inimese kujunemise, kuritöö ja karistuse, põhimõttekindluse jm tähendust ning väärtusi. Väärtuste analüüsi võimaldavad kõik teosed.

6. Pädevused

1. **Väärtuspädevus.** Kujundada suutlikkust hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuuri sündmustega, väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt. Väärtuste õpetamisel tuleb meeles pidada väärtuste omavahelist seotust põlvkondlikul ja rahvuslikul tasandil, aga ka nende sõltumist elukeskkonnast ja ajastust. Väärtuskasvatuse tuumaks on väärtustamisprotsess – mõtlemine, tundmine, valimine, suhtlemine ja tegutsemine. Õpilastele ei öelda, mis on õige ja kuidas nad peaksid käituma, selle asemel pakutakse neile võimalusi osaleda moraalses arutlusprotsessis.
2. **Sotsiaalne pädevus.** Vaadelda teoste tegelaste mõtteviisi ja käitumise kaudu, kuidas toimida teadliku ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ning järgida ühiskonnas kehtivaid väärtusi ja norme ning erinevate keskkondade reegleid; teha erinevates situatsioonides koostööd teiste inimestega; aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.
3. **Enesemääratluspädevus.** Kujundada suutlikkust mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; järgida terveid eluviise; leida lahendusi iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvatele ning inimsuhetes tekkivatele probleemidele. Võrrelda erinevate kirjandustegelaste käitumist; arutleda õigluse, ebaõigluse jt probleemide üle.
4. **Õpipädevus.** Täiendada oskusi õppimiseks vajamineva teabe hankimiseks; planeerida õppimist ning seda plaani järgida (eriti võimaldab seda mahukate teoste tähtajaline lugemine); kasutada õpitut, sealhulgas õpioskusi ja -strateegiaid, erinevates kontekstides ning probleeme lahendades; analüüsida enda teadmisi ja oskusi, tugevusi ja nõrkusi ning selle põhjal õppimise vajadust.
6. 5. **Suhtluspädevus.** Arendada suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada, arvestades olukordi ja suhtluspartnereid, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning mõista ilukirjandust; kirjutada tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili.
6. **Ettevõtlikkuspädevus.** Kirjandustundides on võimalik ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ilukirjandustekstidest (fantaseerida); näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi.
7. **Digipädevus.** Täiendada õpilaste teadmisi elektrooniliselt materjali otsimiseks ja selle kasutamiseks oma arutlustes (plagiaadi vältimine). Suunata õpilasi rohkem ilukirjandustekste lugema arvutist (lugerist), leidma lisamaterjali kirjandusteose ajastu kohta just tekstikorpustest (ajalehtedest-ajakirjadest), mis annavad ülevaate ajastu mõtteviisist, kirjutamise stiilist, peidetud mõttest, tsensuurist, arvamusiidritest jne.

III KURSUS „KIRJANDUS JA FILM”

Kursus keskendub kirjanduse ja filmi kokkupuutepunktile. Kursuse eesmärk on anda põhiteadmised filmi olemusest ja vastuvõtust ning mõjust vaatajale.

Kursuse jooksul antakse õpilastele põgus ülevaade sellest, kuidas film tänapäeval valmib. Kursuse põhirõhk on filmikeele (poeetika) õpetamisel, mis on omakorda kursuse alateema „Film kui kirjandusteose tõlgendus“ vältimatu alus.

Tunni organiseerimiseks kasutatakse filmide ja kirjandusteoste katkendeid, võimalusel kutsutakse õpilastega kohtuma eesti filmitegijaid.

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab üldjoontes filmi valmimiskäiku;
- 2) tunneb filmi peamisi poeetikavõtteid;
- 3) mõistab filmikujutise tinglikkust ning filmikujundit kui tähenduse kandjat; eristab filmi nähtava sisu režissööri autorihoiakust ja kujundlikust sõnumist;
- 4) võrdleb kirjandusteost ning selle põhjal valminud filmi, lähtudes filmi- ja kirjanduse poetikast;
- 5) arutleb filmi ja kirjandusteose esteetika ning seal väljendatud eetiliste väärtushinnangute üle, sõnastab oma vaatamis- ja lugemiskogemuse;
- 6) kirjutab kirjandusteose katkendi põhjal lühistsenaariumi ning kadreerib selle;
- 7) kirjutab filmiarvustuse, kasutades kursuse jooksul õpitut ning hinnates filmis ja kirjandusteoses esil või varjul olnud väärtusi;
- 8) tunneb peamisi filmiliike; 9) teab eesti kirjanduse ainetel valminud väärtfilme.

ÕPPESISU

Filmi loominguline meeskond ja valmimiskäik

Stsenaariumi periood: osalevad stsenarist, režissöör, produtsent; tulem – valmis stsenaarium.

Stsenaariumi etapid: ideekavand (sünopsis), arendus, stsenaariumi variandid. Süžeeiliinid ja areng: proloog, ekspositsioon, sõlmitus, intriig, kulminatsioon, lahendus, epiloog.

Filmipoeetika ja esteetika

Tinglikkus filmis. Kinematograafiline nägemine ja mõtlemine. Filmikujund kui kunstiline üldistus.

Filmi poetikavõtted: metafoor, sümbol, allegooria, hüperbool, personifikatsioon. Assotsiatiivne mõtlemine kui filmipoeetika mõistmise eeldus. Illustratiivsus – nähtuste poeetilise avamise vastand. Poeetikavõtete kasutamine filmis ja kirjanduses. Mustvalge ja värvifilm.

Tänapäeva filmikunsti jooni ja suundi

Uue filmikeele otsingud. Filmiliikide ja žanride segunemine ning uute kujunemine. Dokumentaalsus mängufilmis. Nüüdisaegne poliitiline film ja propagandafilmid. Rahvusvahelised filmifestivalid.

Film kui kirjandusteose tõlgendus

Filmi ja kirjanduse suhted. Eesti ja maailmakirjanduse klassika ainetel valminud filme. Kirjandusteost illustreeriv ekraniseering ja kirjandusteose loominguline töötlus. Üht ja sama kirjandusteost erinevalt tõlgendavad filmid. Kirjandusteoste põhjal valminud väärtfilme. Kirjandusteose ja filmi võrdlev analüüs. Filmikriitika. Filmiretsensiooni kirjutamine.

Mõisted

Autorifilm, dramaturgia, duubel, filmikriitika, filmipoeetika, filmiretsensioon, kaader, kommertsfilm, montaaž, motiiv, plaan, produtsendifilm, režissöörifilm, stsenaarium, süžee, väärtfilm.

Kursuse jooksul loeb õpilane läbi kaks kirjandusteost ja vaatab nende põhjal tehtud filme.

Tundides käsitletavat tervikteost ja filmid

1. „Tants aurukatla ümber“, režissöör Peeter Simm. Eesti Telefilm, 1987. Mats Traadi samanimelise romaani ainetel.
2. „Ukuaru“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1973. Veera Saare samanimelise romaani ainetel.
3. „Karu süda“, režissöör Arvo Iho. „Faama Film“ ja „Cumulus Projekt“, 2001. Nikolai Baturini samanimelise romaani ainetel.

ÕPPEMETOODIKA

Õppeprotsessis kombineeruvad õppetegevuse eri liigid, kuid loengumeetodit rakendatakse minimaalselt. Õppimisel rakendatakse erinevaid iseseisva töö vorme: teoste lugemine, diskussioon, dispuut, seminar. Õpilased koostavad ülevaateid, retsensioone, referaate, esitlusi; kirjutavad kirjandeid ja loovtöid, teevad õppe-uurimistöid.

Teoseid tõlgendades on tähtis tekitada lugejakeskne diskussioon eetilistel ja esteetilistel teemadel, välistada üheseid hinnanguid ning näidata uue aja kirjanduse õnnestumisi ning vaieldavusi. Selleks kasutatakse erinevaid võtteid ühiste arutluste ja diskussioonivõrkude loomiseks: rühmatöö, paaritöö, ettekanne, projektõpe.

Probleemipõhine ja isiklikku argumenteerimist õhutav arutelu, mis käsitleb teoste kunstilisi ja moraalseid väärtusi, on kirjandusõpetuses eelistatav.

FÜÜSILINE ÕPIKESKKOND

1. Kool korraldab õppe klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada liikumistegevusteks (nt dramatiseeringud, õppemängud), rühmatööks ning ümarlauavestlusteks.
2. Kool võimaldab klassis õppetöö läbiviimiseks kasutada arvutit ja dataprojektorit.
3. Kool võimaldab tunde läbi viia arvutiklassis, kus kasutatakse tänapäeva info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja – vahendeid.
4. Tunde peetakse vajaduse korral kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

AINEALASED PROJEKTID

Ühe kirjaniku ja käsitletava teose kohta veebilehe tegemine

Kuuldemängu ettevalmistus ja läbiviimine

Kohtuistungil läbiviimine ühe valitud teose tegelase üle

KASUTATAV ÕPPEKIRJANDUS JA ÕPPEVAHENDID

Youtube <https://www.youtube.com/>

Annus, E. 2002. Kubjas ja korporant: armastusest ja rahvuslikust moraalist. (Andrus Kivirähkist). – Looming, nr 4, lk 576–587.

Annus, Epner, Järv, Olesk, Süvalep, Velsker 2001. *Eesti kirjanduslugu*. – Tallinn: Koolibri, lk 63-70.

Heinapuu, O., Kikas, K. 2002. Rahvausk või naljalugu? „Rehepapi“ žanriloogikast rahvajutužanrite taustal. – Vikerkaar, nr 2–3.

Kaljundi, L. 2007. Aga ükskord ei alga aega (Andrus Kivirähk “Mees, kes teadis ussisõnu”). –

Vikerkaar, nr 9. http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=4612

Kruus, P. 2010. Vaikne avangard. Rühmituste laine 1996–2002. Modernismist postmodernismi. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 353–369.

Laak, M. 1994. Kus on siin mats ja kus on vurle? (Emil Tode „Piiririik“ kriitikut vihastamas). – Vikerkaar, nr 8.

Org, A. 2008. Õudusfiktsiooni narratiivsed tehnikad. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 421–441. Org, A.

2006. Mis oleks olnud, kui...? Alternatiivajaloolised fiktsioonid eesti kirjanduses. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 521–537.

Olesk, S. 2010. Eesti teema soome kirjanduses: Sofi Oksaneneni romaan „Puhastus“. – Keel ja Kirjandus, nr 7.

Pruul, K. 1995. Etnosümbolism ja etnofuturism. Teese revolutsiooniga kirjandusest. – Vikerkaar, nr 12, lk 58–62.

Youtube <https://www.youtube.com/>

„Tants aurukatla ümber“, režissöör Peeter Simm. Eesti Telefilm, 1987. Mats Traadi samanimelise romaani ainetel. „Ukuaru“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1973. Veera Saare samanimelise romaani ainetel. „Karu süda“, režissöör Arvo Iho. „Faama Film“ ja „Cumulus Projekt“, 2001. Nikolai Baturini samanimelise romaani ainetel. „Mäeküla piimamees“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm 1965. „Allikas“, režissöör Darren Afronovsky, 2006.

„Müüt ja kirjandus“

- Laak, Marin 2005. „Kalevipoja“ kohanemine: teksti ja konteksti probleeme ning võrgukeskkonna võimalusi. – Kohanevad tekstid. Koost. ja toim. V. Sarapik, M. Kalda. Tartu:

Eesti Kirjandusmuuseum, lk 169–206.

- Kalamees, Katrin, Maritsa Lens 2002. *XX sajandi vene kirjandus. Proosa*. Tallinn: Avita.
- Kesküla, Kalev 2011. *Kogutud luuletused*. – Eesti Keele Sihtasutus, lk 183–233.
- *Kirjandusõpetus gümnaasiumis. II*. Koost. S. Jõgise. Tallinn: Avita, 2007.
- Krull, Hasso 2009. *Auraalne Contra. – Paljusid ja ainulisid*. – AS Pakett: Eesti keele Sihtasutus, lk 126–136.

- Liivaste, E. 1999. *Headuse ja kurjuse piiril („Meister ja Margarita“)*. – Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi aastaraamat, nr 2.
- Noorhani, Piret 2002. *Kivirähkiga Imedemaal. Groteskivõimalus*. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 231-245.
- Noorhani, Piret 2002b. *Kivirähkiga Imedemaal. Groteskivõimalus*. – Keel ja Kirjandus, nr 4, 329-341.
- Pilvre, Barbi 2000. *Kalevipoeg, vibraator ja VISA-kaart*. – Looming nr 12, 1894-1899.
- Rakke, Kerttu 2003. *Kalevipoeg*. – Rakke, Kertu. Kordustrükk. Tallinn: Kadikas, lk 5-77.
- Meri, M., Tamm, M., Mäesalu, A.; Krull, H. 2009. *Lennart Meri „Hõbevalge“*. – Vikerraadio „Ööülikool“ http://www.ylikool.ee/et/13/hasso_krull
- Undusk, R. 2004. *Tammsaare topoloogilised paroodiad: „Põrgupõhja uus Vanapagan“*. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 1–10.
- Valk, Ü. 1991. *Pilguheit demonoloogiasse*. – Vikerraadio, nr 9–11.
- Valk, Ü. 2010. *Usundilised jutud ehk muistendid*. – Vikerraadio „Ööülikool“ http://www.ylikool.ee/et/13/ylo_valk
- Valk, Ü. 2010. *Öö ja uni uskumustes*. – Vikerraadio „Ööülikool“ http://www.ylikool.ee/et/13/ylo_valk

HINDAMINE

Hindamise eesmärk on:

- 1) toetada õpilase arengut;
- 2) anda tagasisidet õpilase õppe edukuse kohta;
- 3) innustada ja suunata õpilast sihikindlalt õppima;
- 4) suunata õpilase enesehinnangu kujunemist, suunata ja toetada õpilast edasise haridustee valikul;
- 5) suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja individuaalse arengu toetamisel;
- 6) anda alus õpilase järgmise klassi üleviimiseks ning kooli lõpetamise otsuse tegemiseks.

Hindamise aluseks on Koeru Keskkooli õppekavas sätestatud hindamisjuhend.

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Kujundava hindamise käigus analüüsitakse õpilase teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumist, antakse tagasisidet õpilase seniste tulemuste ning vajakajäämistele kohta, innustatakse ja suunatakse õpilast edasisele õppimisele ning kavandatakse edasise õppimise eesmärgid ja teed. Tagasiside kirjeldab õigel ajal ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning sisaldab ettepanekuid edaspidisteks tegevusteks, et toetada õpilase arengut.

Õppetunni vältel saab õpilane enamasti suulist või kirjalikku sõnalist tagasisidet õppeainet ja ainevaldkonda puudutavate teadmiste ja kohta. Õpilane kaasatakse enese ja kaaslase hindamisse, et arendada tema oskust eesmärgi seada ning oma õppimist ja käitumist eesmärkide alusel analüüsida ning tõsta õpimotivatsiooni.